

>> Puigcerdà.

Més enllà de Santa Clotilde

Els altres jardins de Rubió i Tudurí a les comarques gironines

Tant pel seu estat de conservació com per les possibilitats de visitar-los i, en definitiva, per la seva magnitud i interès, els jardins de Santa Clotilde a Lloret de Mar són visita obligada per a qui vulgui iniciar un recorregut per l'obra del paisatgista, arquitecte i escriptor Nicolau Rubió i Tudurí a les comarques gironines. Un cop en surti, possiblement fascinat, el perseguidor de jardins no sabrà per on continuar.

JOSEP PUJOL I COLL > TEXT

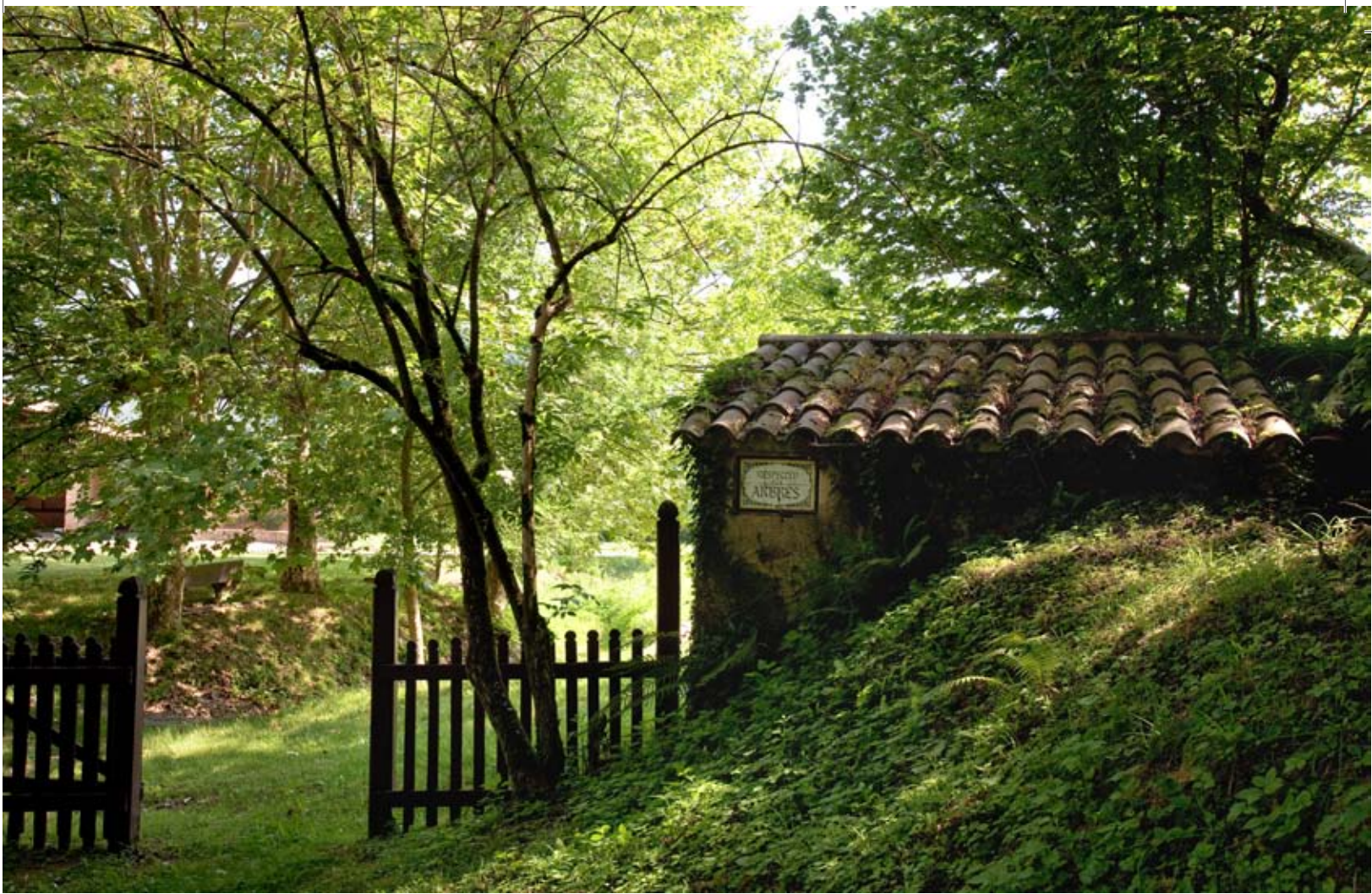
Més que convertir-se en un catàleg, aquest article pretén evidenciar la fragilitat tant dels jardins com de la seva memòria. Sense el seu propietari o el seu dissenyador, sense la idea que li dona rumb, la identitat d'un jardí desapareix més de pressa que les seves plantes. Així ho hem constatat en molts dels jardins aquí esmentats. I no volem parlar d'enjardinaments anònims, sinó de jardins d'autor, en aquest cas de Nicolau Maria Rubió i Tudurí, personatge polifacètic com pocs, mestre reconegut internacionalment i tanmateix exposat, com la resta de jardiniers, a l'efímer i a la desconsideració cap a la seva obra.

Un inventari per desbrossar

Quatre anys després de la seva mort, el 1985, una gran exposició va ressituat Rubió i Tudurí en la història. El reconeixement li arribava tard, tot i que la Barcelona de la transició havia arribat a temps, almenys, per encarregar-li el jardí de la plaça Gaudí. El catàleg editat per a l'ocasió incloïa un in-

ventari de l'obra de Rubió, deduït a partir dels plànols cedits per la vídua al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona. Cap a una desena d'entrades corresponien a actuacions en terres gironines, algunes a la Costa Brava empordanesa i unes altres a zones humides dels Pirineus, sobretot a Puigcerdà. Resseguir-les és l'aposta d'aquest text, que passa pel damunt de l'obra més celebrada, els jardins de Santa Clotilde, no pas per negar la seva importància evident, sinó per aprofundir en l'època menys coneguda de Rubió, a partir del seu retorn a Catalunya, el 1945, privat de les possibilitats d'actuació pública que havia tingut abans de la guerra, en què havia estat director del Servei de Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona. La majoria dels seus jardins gironins són d'aquesta segona època, proposats bàsicament per la burgesia barcelonina, que adquiria i adequava segones residències per a l'estiueig, o bé instal·lacions per al turisme incipient, tant de muntanya com de platja. Així Rubió i Tudurí, gràcies a la clientela privada, va poder combatre l'ostracisme a què el va sotmetre el nou règim.

Una llarga llista de jardins gironins denota el pes que va tenir Rubió i Tudurí en la definició de la imatge noble de la primera Costa Brava

L'enjardinament de la Costa Brava

Un dels projectes primerencs més interessants d'aquest nou tipus de jardins va ser el projecte de jardí i habitatges que Rubió i Tudurí va dissenyar per a Eduard Rosa a la seva finca de Calella. Del 1957 daten dos projectes per separat, l'un per al jardí dividit en parterres, l'altre per a la casa al capdamunt d'un terreny en pendent. Són posteriors, del 1961, els plànols per a un nou habitatge en un lateral de la finca per a Albert Rosa, i els d'una piscina. Per l'interès arquitectònic de tots dos habitatges –el més antic entroncant amb la tradició constructiva d'un noucentisme popular, i el més recent més lligat al racionalisme–, però també pel seu jardí, la finca ha estat catalogada com a bé singular per l'Ajuntament de Palafrugell.

El jardí busca emmarcar la casa al capdamunt del pendent mitjançant una avinguda central de xiprers. La presència dels xiprers –avui dia encara més imponents–, per bé que gens aliena a la filosofia paisatgística de Rubió, podria haver estat potenciada per l'ús que ja n'havia fet el matrimoni Woevodsky a Cap Roig, que va ser lloat

FUNDACIÓ PRIVADA NICOLAU RUBIÓ I TUDURÍ

per Josep Pla per la seva elegància i gravetat davant del mar. Els parterres rectangulars, geomètrics i dividits per balustrades i vegetació, són rics en gespa i espècies mediterrànies com oliveres i baladres, en contacte amb el paisatge circumdant amb el qual Rubió es complaïa a dialogar.

>> *Cap sa Sal, a Begur.
A dalt, jardí Masllorens, al
Mallol, a la Vall de Bianya.*

Puigcerdà, l'altra zona tradicional d'estiueig burgès de les comarques gironines, també va beneficiar-se del seny ordenador de Rubió i Tudurí

>> Cedres blaus, pollancre, verns, desmais, pins de Sòria, liquidàmbar, boix i grèvol, sequoies immenses i una moixera de pastor, ben cerdana: el que era abans el pla de Malamort, prop de Puigcerdà, és ara un verger nòrdic imaginat per Rubió i Tudurí. El jardí s'organitza entorn d'una gran prada que els arbres ja madurs encerclen tot deixant, emperò, espai per a les vistes des de la casa.

A partir d'aquesta intervenció en van venir moltes altres a Calella i a la Costa Brava. Resseguint la doma de la natura del matrimoni Woevodsky a Cap Roig, la investigadora Montserrat Moli ha descobert, en paral·lel, l'activitat de Rubió i Tudurí a la zona, acompanyat del pintor i jardiner Joan Mirambell Ferrer. Ja estaven documentats els jardins de Carles Sentís també a Calella, del castell de Vulpellac, el de l'Hotel Cap sa Sal de Begur o el projecte no realitzat d'un hotel a la Fosca de Palamós, però amb Moli la llista s'amplia amb els enjardinaments d'algunes cases de la ciutat-jardí de S'Agaró (el xalet Senya Blanca, el de Rafael Masó, les cases Nubió-Sibils, Cabestany, Florensa i Folguera, en col·laboració amb l'arquitecte continuador de l'obra de Masó, F. Folguera Grassi, i la família ganxona de jardiniers Arxer), la Casa Ventosa, d'Aiguablava, la casa Riera Cortés, una altra casa d'una urbanització de Palamós i la de R. Vila al Comtat de Sant Jordi, a Platja d'Aro. En total, una llarga llista que denota el pes que va tenir Rubió i Tudurí en la definició de la imatge noble de la primera Costa Brava.

Begur i Vulpellac

La intervenció vora els roquissars de Cap sa Sal de Begur, al gran centre hotelier creat el 1963, amb les dues piscines arronyades d'estil californià, el toc japonès de les passeres de fusta, combinat amb les plantes pròpies de l'indret, és una bona mostra d'aquesta nova Costa Brava mediterrània, però també eclèctica i cosmopolita, preparada per rebre turisme de qualitat. La seva inserció excepcional en el paisatge recorda la filosofia bàsica de Rubió i Tudurí, la voluntat deliberada d'imposar la marca de l'esperit humà en l'entorn buscant alhora una «rima interna» amb el paisatge circumdant. La condició d'oasi, de miracle humà, d'excepció, quedava ben definida als jardins de Cap sa Sal.

Un altre exemple de la dinàmica d'aquest patrimoni fràgil és l'enjardinament del castell de Vulpellac. L'històric castell dels Sarriera, adquirit el 1962 pel banquer Domingo Valls Taberner (1907-1978), va ser restaurat per l'arquitecte Ramon Duran Reynals en una intervenció costosa per l'època i que devia incloure la creació del jardí, encarregat a Rubió per l'amistat històrica i l'afinitat estètica que l'unia amb l'arquitecte. Però Do-

FUNDACIÓ PRIVADA NICOLAU RUBIÓ I TUDURÍ

FUNDACIÓ PRIVADA NICOLAU RUBIÓ I TUDURÍ

FUNDACIÓ PRIVADA NICOLAU RUBIÓ I TUDURÍ

>> De dalt a baix, grans moviments de terra en la construcció de Cap sa Sal, per reconfigurar la natura sense artifici aparent; la gran avinguda de xiprers, similars als de Cap Roig, per a la finca d'Eduard Rosa, a Calella, i jardins de Cap sa Sal, a Begur.

El mestre del jardí meridional

En la dilatada trajectòria humana i professional de Nicolau Rubió i Tudurí (Maó, 1891 – Barcelona, 1981), els seus contactes amb terres gironines van ser fruit d'encàrrecs, tant abans com després del seu exili a França. De la seva primera etapa se'n conserva el rellevant exemple dels jardins de Santa Clotilde a Lloret de Mar, construïts el 1919 en terrenys davant del mar per encàrrec del marquès Raül de Roviralta Astoul (1891-1979). Molt ben conservats i parcialment visitables, aquests jardins encarnen encara el paradís noucentista a la terra. De l'altra intervenció gironina d'aquests anys, la reforma del castell de Sant Mori feta el 1928, se'n sap ben poca cosa. En tornar de l'exili de França, Rubió va redirigir la seva activitat als projectes d'enjardinaments privats i, en menor mesura, a la feina d'arquitecte. La seva activitat d'aquests anys no es pot desvincular de la nova economia dels cinquanta i seixanta, la industrialització i el turisme creixents: ho palesen els enjardinaments d'empreses com la de Saphil a Ripoll –en una històrica colònia industrial–, d'hotels, d'urbanitzacions i de segones residències, bé a prop del mar –tant a la Costa Brava com a Canàries, el Maresme o Mallorca– bé allà on ja hi havia una il·lustre tradició d'estiueig senyorívol, com a la Cerdanya. En aquesta segona etapa, els nous dissenys de Rubió es beneficiaren del seu bagatge cosmopolita, i hi va exhibir l'eclecticisme que sempre havia defensat tant en la pràctica com en els seus textos sobre jardineria, com *El jardín meridional* o *Del paraíso al jardín latino*. Coneixedor de les exigències del nostre clima i del territori, els seus jardins mostren noves influències i exotismes, però respectant les regles del nostre sud, que Rubió coneixia bé, sobretot el respecte pel bé escàs de l'aigua, bàsic en tot jardiner àrab o llatí.

Josep Pujol i Coll

>> Jardins de Santa Clotilde, a Lloret de Mar.

mingo Valls va morir sense descendència, i des de llavors el castell ha passat per diverses mans, mentre que el jardí, sense un propietari conscient de la seva història, ha evolucionat al marge del que havia previst el seu autor. Avatars similars s'han donat en altres casos, amb múltiples canvis d'usos i de propietaris que han sotmès els jardins d'autor a profundes transformacions d'acord amb la volubilitat de la moda o de les onades econòmiques. Un esperit pragmàtic com el de Rubió, en el seu tractat sobre el disseny de jardins, *El jardín meridional*, ja preveia com a condicionants bàsics per a la supervivència del jardí no només l'aigua o el tipus de terreny, sinó també els gustos i la disponibilitat del propietari, ja que cap jardí no pot viure sense «l'amistat del seu amo».

Els cottages de muntanya

Puigcerdà, l'altra zona tradicional d'estiueig burgès de les comarques gironines, també va beneficiar-se del seny ordenador de Rubió i Tudurí, bé en cases senyoriales d'estiueig entre magnífics paratges naturals, a l'estil dels *cottages* anglesos, bé en edificacions hoteleres com les de l'Hotel del Golf o l'Hotel del Lago –més sotmeses a les pressions urbanístiques dels darrers anys–, que han dinamitat les possibilitats de mantenir-hi els jardins amb què l'arquitecte els va enriquir. El jardí privat per a Josep Vilà, en canvi, ha madurat segons el previst, amb unes sequoies que s'han tornat més imponents. Hi trobem, altra vegada, el vincle d'amistat amb Duran i Reynals, ja que la casa fou una de les darreres edificacions dissenyades per l'arquitecte, a l'inici dels anys seixanta. Posteriorment, un projecte del paisatgista madrileny Fernando Caruncho hi preveia una intervenció amb un llac que, finalment, no es va concretar, de manera que el jardí encara segueix evolucionant segons la línia prevista per Rubió.

Un jardí oblidat a la Garrotxa

La catalogació sistemàtica dels jardins de Nicolau Rubió i Tudurí és un dels objectius de la fundació privada que du el seu nom, amb seu al poblet empordanès de Calabuig, ocupada actualment a celebrar els cent vint anys del seu naixement i a catalogar la documentació original que conserva, en col·laboració amb l'Arxiu Nacional de

La catalogació sistemàtica dels jardins de Nicolau Rubió i Tudurí és un dels objectius de la fundació que du el seu nom

Catalunya. La institució haurà d'estar atent a les sorpreses, al que pugui trobar-se més enllà de plànols i de documentació escrita, uns testimonis que no sempre es demostren prou eficients a l'hora d'estudiar aquests elements patrimonials. Podrien ser de Rubió, es diu, el jardí de Can Boix, a Sant Miquel de Cladells, i també el jardí Masllorens, al Mallo, a la Vall de Bianya. D'aquest darrer potser no en resta tradició escrita, però tant pel testimoni ferm d'Anna M. Masllorens com per les traces de natura delicadament puntuada, potser no cal. Per al seu pare, el fabricant otolí de gèneres de punt Manuel Masllorens, Rubió i Tudurí va dissenyar a principi dels anys vint un jardí

destinat a l'hectàrea de terreny on havia d'edificar la seva casa familiar d'estiueig, entre roures centenaris i un aiguamoix que van ser respectats, així com antigues fonts i safareigs, un carner i una masoveria. La combinació de bosc i jardí, de les diverses mans interventores, d'espècies autòctones i incorporades –pins i avets–, n'ha accentuat la saviesa amb el pas dels anys. S'hi han desdibuixat fites i itineraris proposats, substituïts per una vegetació invasora i tot i així educada. Segurament al seu autor –si ho fou– li hauria agradat.

>> Puigcerdà.

Josep Pujol i Coll
és professor i escriptor.

L'activitat de Rubió els anys posteriors a l'exili no es pot desvincular de la nova economia dels anys cinquanta i seixanta, la industrialització i el turisme